

18

REN LUFT OVER AMAGER

Af
TOM HERMANSEN
FORSKNINGSKONSULENT,
NY CARLSBERGFONDET

I 1939 afsluttede Vilhelm Bjerke Petersen efter syv års slidsomt arbejde en stor udsmykning på Højdevangens Skole, Amager. Billederne fordeler sig over to etager og blev i december 2018 med midler fra Ny Carlsbergfondet restaureret af konservatorer fra Nationalmuseet.





Huller, snavs, tobaksrøg og graffiti havde reduceret Vilhelm Bjerke Petersens (1909-1957) otte årtier gamle vægmalerier på Højdevangens Skole til en faldet fornøjelse. Men i november og december 2018 satte konservatorer stilladser op foran billederne og gav dem en foryngelseskur. Dermed fremstår kunstnerens værk atter som en stærk og farverig fortælling om dagligdags- og arbejdslivet i Danmark.

Udsmykningen blev igangsat i 1932 og var blandt de første, som Ny Carlsbergfondet finansierede. Fondet havde fra stiftelsen i 1902 brugt sine penge i København, særligt på indkøb til Ny Carlsberg Glyptotek og på legatet Albertina, som var stiftet i 1879 med henblik på "Anskaffelse af Billedhuggerværker til Pryd for offentlige Pladser og Haver i København."¹

Men så begyndte fondet at realisere brygger Carl Jacobsens drøm om at placere kunst i institutioner over hele landet. Blandt de mest kendte udsmykninger i de første år er Jais Nielsens 350 kvadratmeter store fresko på Skt. Elisabeths Hospital på Amager, udført i 1928-1935 og restaureret i 2016, og Vilhelm Lundstrøms mosaikudsmykning, der forestiller badende mennesker, indviet i 1938 i Frederiksberg Svømmehal.

Dialog med eleverne

Åbner man Højdevangens Skoles hoveddør og går op ad bygningens centrale trappe, møder man på afsatsen i den høje stueetage værkets første billedfortælling. Den omhandler havnen og havet som en kilde til både handel og fritidsfornøjelse. På afsatsen på skolens anden etage fremstiller Bjerke Pe-

"Det er den nytte Danmark har af havet, der beskrives: fiskeri og handel, fiskerlejet og havnen. Her skal skildres det daglige liv i leje og havn." Sådan skrev Bjerke Petersen til Ny Carlsbergfondet i 1932.

Foto: Roberto Fortuna



“
**På Højdevangens Skole
 var Bjerke Petersen mindre
 vovet, mere traditionel;
 han ønskede, at så mange
 som muligt ville kunne
 begribe hans værk**

”

tersen luften over byens tage. Imellem vandet og luften, på skolens førstesal, ville han have skildret landlivet, men den del af udsmykningen blev ikke realiseret.

Kender man til Vilhelm Bjerke Petersens stafelimalerier, som der hænger mange af på landets kunstmuseer, vil udsmykningen vække forundring. Den indeholder således kun antydninger af hans vilde, surrealistiske tanke- og billedunivers. På Højdevangens Skole var Bjerke Petersen mindre vovet, mere traditionel. Han ønskede, at så mange som muligt ville kunne begribe hans værk.

Til Ny Carlsbergfondets bestyrelse, som han korresponderede flittigt med gennem 1930'erne, forklarede han, at målsætningen var at male ”paa en saa naturlig og tilgængelig maade, at alle eleverne umiddelbart kan forstaa det.”²

Ud til folket

At arbejde på de store vægflader lærte Vilhelm Bjerke Petersen på kunstakademiet i Oslo. Dette tilmeldte han sig, efter han i 1927 forlod akademiet i København, der efter hans (og hans fars, den anerkendte kunsthistoriker Carl V. Petersens) opfattelse var alt for gammeldags. På Oslo-akademiet trivedes den opfattelse, at udsmykning af de offentlige bygninger var et afgørende demokratisk projekt, hvor kunstnerne kunne komme direkte i tale med folket. ”Kunsten for de flest mulige, hvor motivet legges helt forståeligt frem for publikum,”³ som den norske maler Per Krohg skrev.

Efter opholdet i Oslo fortsatte Bjerke Petersen, blot 20 år gammel, sin uddannelse på den sagnomspundne Bauhaus-skole i Dessau, hvor han bl.a. blev undervist af Wassily Kandinsky og Paul Klee. Han



“
**Arbejdet med udsmykningen
forløb ikke gnidningsfrit.
Skolens arkitekt, Kai Gottlob,
(...) var ikke ivrig efter at
lade Bjerke Petersen
boltre sig hen over
væggene**
”

mødte dermed i Tyskland avantgarden i europæisk kunst og bragte impulserne med hjem til København sammen med ånden fra Bauhaus; at kunst skal være en del af almindelige menneskers dagligdag og ikke udelukkende hænge i museerne. I udsmykningskunsten kunne Bjerke Petersen bedst arbejde med den ”Form, hvori jeg mener bedst at kunne udtrykke, hvad jeg har paa Hjærte med min Kunst,” som han skrev til fondet i 1930. Han understregede, at arbejdet i det offentlige rum var hans egentlige kald. ”Det har staaet for mig som det egentlige Maal for mit Kunstneriske Arbejde at dygtiggøre mig til dekorativt — monumentalt Maleri.”⁴

Fiskere og dampere

Også Bjerke Petersens første udsmykningsopgave blev finansieret af Ny Carlsbergfondet. Den blev

indviet i 1931 på Birkerød Statsskole, hvor kunstneren selv havde været elev. Da arbejdet i Birkerød var afsluttet, bad Ny Carlsbergfondets bestyrelse Bjerke Petersen tage fat på Højdevangens Skole. I et brev til fondets bestyrelse skitserede han sin idé, der var at afbilde elementet vand i stueetagen for derefter opad at vise jord på første etage og luft på anden.

”Det er den nytte Danmark har af havet, der beskrives: fiskeri og handel, fiskerlejet og havnen. Her skal skildres det daglige liv i leje og havn. Dørens deling af væggen muliggør det fordelte emne. Over døren samles de to dele i en baadecomposition og fiskernes hjemkomst og dampernes ind og udfart. De to sidevægge benyttes til at forklare rummet med, idet der her males selve molerne som de skyder sig ind i vandet.”⁵

”... en fader viser sin lille dreng luften med al dens liv. I den skyfildte sommerluft bolttrer sig store fugleskarer og en flyvemaskine (en særlig tribut til Amager),” skrev Bjerke Petersen om luft-motivet på skolens anden sal. Foto: Roberto Fortuna



Konservatorerne mødte billeder, der var slidte og særdeles snavsede som et resultat af luftforurening fra mennesker og trafik, herunder også tobaksrøg fra billedernes første mange leveår.

Foto: Roberto Fortuna

Til vands og i luften

I stueetagen var udfordringen dels at håndtere rummets tre flader på en naturlig måde, forklarede han, dels at drage fordel af de to markante søjler, der afgrænser rummets fjerde side ud mod trappen og indgangspartiet:

"[...] i stedet for deres tilsyneladende uheldige virkning for billedet, idet de flytter sig, naar man passerer dem og derved stadig skjuler et nyt stykke af væggen, har jeg søgt at løse opgaven ved at male havnen med skibene. Derved opnaar jeg den modsatte virkning, den rigtige for billedet, nemlig at det bliver skibene, der kommer i bevægelse, naar man passerer. Søjlerne vil samtidig give indtryk af at man befinder sig i et lukket rum som et hus eller lignende og ser ud over vandet."⁶

Motivet på anden sal beskrev kunstneren således: "Vi befinder os paa et tag i storbyen. Forneden rager endnu de øverste dele af huse og fabrikker op. Men det er luften der her er det afgørende. Døren er

benyttet til bærer af en terrasse hvorfra en fader viser sin lille dreng luften med al dens liv. I den skyfyldte sommerluft boltrer sig store fugleskarer og en flyvemaskine [en særlig tribut til Amager]."⁷

Den midterste billedfortælling, der skulle repræsentere elementet jord, men som aldrig blev realiseret, kaldte Bjerke Petersen for "Landet — Gartneri, Landbrug og Teglværksdrift".

Frustration og forurening

Arbejdet med udsmykningen forløb ikke gnidningsfrit. Skolens arkitekt Kai Gottlob, der også tegnede Knippelsbro i København, benyttede i 1930'ernes funktionalistiske ånd et rent og klart formsprog. Han var derfor ikke ivrig efter at lade Bjerke Petersen boltre sig hen over væggene og ønskede kun den øverste etage bemalet. Projektet gik i stå. Bjerke Petersen kom i pengenød. Fondet, som kun havde forpligtet sig til at finansiere én etage og ikke tre, ville ikke forøge sin bevilling. Men omsider, i 1939, blev udsmykningen indviet.

Skibe, mennesker, flyvemaskiner og sommerluft var som nævnt og naturligt nok ikke længere rene, da konservatorerne besigtigede udsmykningen på Ny Carlsbergfondets anmodning i efteråret 2018. De mødte således billeder, der var slidte og særdeles snavsede som et resultat af luftforurening fra mennesker og trafik, herunder også tobaksrøg fra billedernes første mange leveår. Snavset gjorde, at de ellers klare, intense farvenuancer havde fået et gulligråt skær, og især himmelfarven fremstod grønligt blå.

"Snavslaget og den største del af graffitien på maleriernes overflade kunne fjernes med en ph-neutral rensesvæske. Løst lærred blev klæbet/strøget fast til muren med en varmpåvirkelig tynd limfilm, mindre huller og ridser i lærredet blev planeret og udfyldt med kit. Skæmmende reparationer kunne i de fleste tilfælde fjernes med en kombination af en lille skalpel og opløsningsmidler. Afslutningsvist blev alle skader gjort usynlige ved hjælp af små pensler og stabile kunstnerakrylfarver," fortæller konservatorerne.

Atter skinnende

Vilhelm Bjerke Petersen bragte ny energi til dansk kunst, før han døde i 1957, kun 47 år gammel. Men ifølge Asger Jorn var han herhjemme allerede død før sin død:

"En kunstner vender i begyndelsen af trediverne fuldstændig op og ned på dansk kunstliv, bliver udgangspunktet for en ny kunstnerisk tendens og saa forsvinder han lige saa stille ud af billedet og bliver fejret i udlandet, men er en 'død' mand i sit eget land."⁸

Om det stod så slemt til, er svært at vurdere, men Bjerke Petersen fremstår i dag som en stærk repræsentant for mellemkrigstidens danske kunst – i kraft af sine museumsmalerier og i kraft af de begavede kunstteoretiske tekster, han skrev. Men også i kraft af de vægudsmykninger, han udførte, herunder den, der nu atter står ren og skinnende på Højdevangens Skole.

Noter

1 Fundats for Legatet Albertina, 1879, §1. **2** Brev fra Vilhelm Bjerke Petersen til Ny Carlsbergfondet, 4/5-1930. Fondets arkiv, sagsmappe 1137 Birkerød Statsskole. **3** Jan Askeland: *Freskoepoken. Studier i profant norsk monumental-maleri 1918-1950*, Gyldendal Norsk Forlag, 1965, s. 193. **4** Brev fra Vilhelm Bjerke Petersen til Ny Carlsbergfondet, 4/7-1930. Fondets arkiv, sagsmappe 1137 Birkerød Statsskole. **5** Brev fra Vilhelm Bjerke Petersen til Ny Carlsbergfondet, udateret. Fondets arkiv, sagsmappe 1137 Højdevangens Skole. **6** Op.cit. **7** Op.cit. **8** Karen Friis Hansen (red.): *Vilhelm Bjerke Petersen*, udstillingskatalog, Silkeborg Kunstmuseum, 2006, s. 6.



“*Det har staaet for mig som det egentlige Maal for mit Kunstneriske Arbejde at dygtiggøre mig til dekorativt — monumentalt Maleri,*”
skrev Vilhelm Bjerke Petersen
til Ny Carlsbergfondets
bestyrelse i 1930

Pigmentanalyserne viste ikke overraskende, at Bjerke Petersen brugte en bred vifte af industrielt fremstillede farver indeholdende tungmetaller. Fx er den violette kjole på luftmotivet skabt med en cobaltviolet, der indeholder arsen. Farverne indebærer hverken dengang eller i dag nogen risiko for skolens brugere. Herunder: Før og efter. Udsmykningen har nydt godt af konservatorernes arbejde, bl.a. er denne røde bold blevet mere indbydende.

Fotos: Roberto Fortuna

